

I. В. Лінський, Н. О. Марута, О. Є. Кутіков

ДУ «ІНСТИТУТ НЕВРОЛОГІЇ, ПСИХІАТРІЇ ТА НАРКОЛОГІЇ НАМН УКРАЇНИ»: ДІЯЛЬНІСТЬ ТА ЗДОБУТКИ

I. V. Linskiy, N. O. Maruta, O. Ye. Kutikov

"INSTITUTE OF NEUROLOGY, PSYCHIATRY AND NARCOLOGY OF THE NAMS OF UKRAINE": ACTIVITIES AND ACHIEVEMENTS

Ключові слова: ДУ «Інститут неврології, психіатрії та наркології НАМН України», охорона здоров'я, наукові дослідження, неврологія, психіатрія, наркологія

Key words: "Institute of Neurology, Psychiatry and Narcology of the NAMS of Ukraine" SI, public health, scientific researches, neurology, psychiatry, narcology

Статтю присвячено діяльності та досягненням Державної установи «Інститут неврології, психіатрії та наркології Національної академії медичних наук України». Подано короткий опис історії Інституту, основних результатів його науково-дослідних робіт за останні п'ять років, впровадження наукових розробок у практичну охорону здоров'я, міжнародних зв'язків Інституту, надання медичної допомоги населенню в мирний час та у період війни, а також окреслено головні перспективні напрями наукових досліджень Інституту.

The article provides a review of activities and achievements of the "Institute of Neurology, Psychiatry and Narcology of the National Academy of Medical Sciences of Ukraine" State Institution. In the article a history of the Institute, the main results of its scientific-research works for the last five years, an implementation of the research developments into public health practice, international liaisons of the Institute are described, a medical care to the population in peacetime and wartime, as well as the main prospective directions of scientific researches of the Institute are outlined.

Сторінки історії Інституту

ДУ «Інститут неврології, психіатрії та наркології НАМН України» є провідним науково-практичним і науково-методичним центром України з проблем психоневрології, який має більш ніж 100-річну історію. Цей найстаріший в Україні науковий заклад з проблем неврології, психіатрії та наркології засновано 1922 року як Український науково-дослідний психоневрологічний інститут (організатор та перший директор — заслужений професор О. Й. Гейманович). У 1926 році організований Український державний інститут клінічної психіатрії і соціальної гігієни (перший директор — академік В. П. Протопопов). У 1932 році об'єднанням цих двох інститутів та 2-го Харківського медичного інституту утворено Всеукраїнську психоневрологічну академію, у складі якої було п'ять науково-дослідних інститутів і Інститут психоневрологічних кадрів. У 1936 році Академію із збереженням її структури реорганізовано в Центральний психоневрологічний інститут. У наступні десятиріччя Інститут зазнав ще кількох реорганізацій із зміною назв. 2000 року Інститут переведено з Міністерства охорони здоров'я України до складу Національної академії медичних наук України.

У різні часи в Інституті та Академії працювали широко відомі в країні і за кордоном неврологи, психіатри, психологи, фізіологи, нейрохірурги, серед яких — П. І. Ковалевський, В. О. Гіляровський, М. В. Критський, С. М. Давиденков, Т. І. Юдін, Є. О. Попов, М. Ф. Мельников-Розведенков, О. М. Гринштейн, І. М. Філімонов, О. І. Ющенко, Л. І. Смирнов, О. Р. Лурія, З. Й. Гейманович, Г. Д. Лещенко, К. І. Платонов, Л. Б. Литвак, А. Й. Плотічер, І. Й. Шогам, Н. К. Ліпгарт

та багато інших. У 1977—2017 роках директором Інституту був Заслужений діяч науки і техніки України, лауреат Державної премії України в галузі науки і техніки, професор П. В. Волошин, кавалер багатьох державних відзнак, орденів і медалей, Почесний громадянин м. Харкова.

Сьогодні Інститут очолює член-кореспондент НАМН України, доктор медичних наук, професор І. В. Лінський. У структурі Інституту є шість відділів (неврології та функціональної нейрохірургії; психіатрії; наркології; медицини сну; лабораторно-експериментальний та наукової організації неврологічної та психіатричної допомоги; патентно-ліцензійної роботи та інформаційного забезпечення), до складу яких входять 13 наукових структурних підрозділів. Інститут також має власну клініку із шести відділень на 260 ліжок і консультативну поліклініку на 250 відвідувань за добу. Інститут продовжує розвиватися, за останніх років в ньому створено реабілітаційний центр для надання високоспеціалізованої допомоги хворим з наслідками перенесених гострих цереброваскулярних розладів, лабораторію спадкової нервово-м'язової патології та технічних засобів її компенсації, а з 2017 року на базі Інституту відкрито кафедру клінічної неврології, психіатрії, наркології та медичної психології медичного факультету Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна.

Наукова та клінічна діяльність Інституту: результати і досягнення

Комплексний характер установи зумовлює можливість всебічного вивчення усього спектра найактуальніших проблем психоневрології і виконання досліджень, які створюють цілісне уявлення

про передумови, механізми розвитку, особливості клінічних проявів, діагностику, лікування, реабілітацію та профілактику психоневрологічних захворювань [1].

Неврологія

Провідними напрямками діяльності неврологічного сектора Інституту є фундаментальні та прикладні дослідження, присвячені вивченню цереброваскулярної патології, демієлінізуючих та нейродегенеративних захворювань, епілепсій дорослого та дитячого віку.

Дослідженнями Інституту продемонстровано, що хвороба малих судин головного мозку є особливою формою цереброваскулярної патології, показано особливості структурних змін та біоелектричної активності головного мозку, чинників судинного ризику, неврологічних синдромів, когнітивних порушень залежно від ступеня тяжкості цієї хвороби, визначено патогенетичні характеристики її розвитку та запропоновано комплекс лікувально-профілактичних заходів для запобігання розвитку деменції та мозкового інсульту [2]. Було визначено структурно-функціональні варіанти ураження мозку та провідні механізми розвитку цереброваскулярних порушень при метаболічному синдромі і розроблено систему лікувальних та профілактичних заходів для запобігання розвитку гострих та прогресуванню хронічних цереброваскулярних порушень у хворих на метаболічний синдром. Було деталізовано клініко-неврологічні та психоемоційні особливості цереброваскулярних проявів у хворих молодого віку з артеріальною гіпертензією I та II стадій в динаміці, поглиблено уявлення щодо змін ендотеліальної функції та узагальнено відомості щодо специфіки біомаркерів сироватки крові у таких пацієнтів.

Було вивчено функціональні, когнітивні, психоемоційні порушення, фактори ризику, що впливають на тривалість та ефективність нейрореабілітаційних заходів у хворих у відновному періоді мозкового інсульту, показано вплив різних видів реабілітації на темпи відновлення порушених функцій, визначено нейрофізіологічні ознаки успішності реабілітації. Отримані дані стали підставою для розробки алгоритму нейрореабілітаційних заходів у хворих, що перенесли мозковий інсульт [3].

Ведеться активна робота з вивчення скарг, особливостей неврологічного статусу, вакцинації, особливостей стану когнітивних функцій та психоемоційних порушень у хворих з цереброваскулярними захворюваннями, які перенесли коронавірусну хворобу COVID-19. Виявлено також особливості структури психоемоційних розладів, що можуть ускладнювати реабілітаційні заходи у таких осіб [4].

В Інституті виконуються багаторічні комплексні дослідження розсіяного склерозу [5]. Вперше в Україні створено реєстр сімейних форм розсіяного склерозу і розроблено систему оцінки перебігу та прогнозу для цих хворих. Розроблено

диференціально-діагностичні критерії, показаний більш тяжкий і несприятливий перебіг сімейних форм розсіяного склерозу у порівнянні зі спорадичними. Виявлено особливості спорадичної та сімейної форм розсіяного склерозу; виділено прогностичні чинники при цих формах та ранні предиктори розвитку аутоімунної патології. Вивчено вплив вагітності, пологів та післяпологового періоду на подальший перебіг хвороби у жінок з різними типами перебігу розсіяного склерозу. Проведено поглиблене вивчення неспадково обумовлених факторів ризику та антиризиків, які сприяють та запобігають розвитку розсіяного склерозу в наступних поколіннях [6].

Було вивчено клініко-неврологічні, когнітивно-емоційні характеристики та досліджено особливості нейрональної пластичності та адаптаційних можливостей хворих на демієлінізуючу та нейродегенеративну патологію. Визначено основні напрямки персоналізованої системи реабілітаційних та стабілізуючих патологічний процес заходів. Розроблено систему фізичної реабілітації при цих патологіях, підтверджено її ефективність та ефективність застосування транскраніальної магнітної стимуляції при розсіяному склерозі на тлі фармакотерапії для «керування» нейропластичністю.

Було виконане багатопланове обстеження і комплексне лікування найбільшої в Україні вибірки пацієнтів з хворобою Вільсона — Коновалова, розроблено алгоритм ранньої діагностики цієї патології з додатковими диференціальними критеріями. Запропоновано алгоритм ведення, методи реабілітації та соціально-психологічної адаптації, що дозволяють як покращити якість, так і збільшити тривалість життя таких хворих. Проведено дослідження нейропластичності та виконано оцінку можливості немедикаментозної компенсації при хворобі Паркінсона.

Встановлено відмінності ранніх порушень процесів навчання, просторової та робочої пам'яті, організації сну в експериментальних моделях хвороб Альцгеймера та Паркінсона. Досліджено обмін катехоламінів, прояви амілоїдогенезу та нейрозапалення в умовах моделювання амілоїдогенної та нігрозіатної патологій, визначено коригуючий вплив мікроРНК miR-101 у формі ліпосом (при хворобі Альцгеймера) і малих доз дофаміну (при хворобі Паркінсона) за умов їх інтраназального введення.

В Інституті розробляються оригінальні програмні продукти для дослідження стану когнітивних функцій та визначення когнітивних порушень у пацієнтів з цереброваскулярними, нейродегенеративними та демієлінізуючими патологіями. Вперше в Україні розроблено метод комп'ютерного нейрокогнітивного тестування для моніторингу когнітивних змін при легких та помірних когнітивних порушеннях, створено комп'ютеризований набір (8 нейрокогнітивних тестів і опитувальник самопочуття) для виявлення когнітивного дефіциту та оцінки когнітивного резерву за допомогою портативних комп'ютерних пристроїв з тач-екраном;

створюються комп'ютеризовані версії міжнародних шкал та опитувальників, адаптовані для України.

За напрямом вивчення епілепсії на базі даних електронного реєстру та інформації щодо якості життя хворих на епілепсію й отриманого ними лікування створено «статистичний портрет» дорослого хворого на епілепсію, проаналізовано антропоморфологічні, психіатричні та фармакотерапевтичні аспекти у пацієнтів з епілепсією, виконано фармако-економічні розрахунки з урахуванням широкого кола економічних, клінічних та соціопсихологічних показників [7]. Розроблено методологію фармако-економічних розрахунків для хворих на епілепсію, яка дозволяє проводити такі розрахунки навіть при обмеженості даних. Розроблено реєстр хворих з епілепсією, які отримали хірургічне лікування у зв'язку з фармакорезистентністю, та методологію реєстрації таких пацієнтів з можливістю аналізу перебігу захворювання до оперативного втручання та отримання даних щодо особливостей операції і динаміки стану пацієнтів протягом тривалого часу після хірургічного лікування.

Визначено специфічні для популяції дітей з резистентними епілепсіями відмінності поширеності мононуклеотидних поліморфізмів генів системи цитохрому P450 і особливості перебігу епілепсій у дітей з цими поліморфізмами. Розроблено підходи для підвищення якості лікування, які враховують зазначені генетичні особливості [8]. Створено та апробовано систему збору, візуалізації та аналізу біометричних даних у хворих на епілепсію у реальному часі.

В Інституті розпочато також роботи з вивчення нервово-м'язових захворювань, створюються методи дистанційного моніторингу та клініко-анамнестичного спостереження, придатні для використання в побуті пацієнтами з цієї патологією.

Інститут має довгу традицію виконання досліджень у сфері медицини сну. Зокрема, співробітниками установи було розроблено нейрореабілітаційні заходи, з включенням медикаментозних та немедикаментозних схем лікування, для хворих з віддаленими наслідками мінно-вибухової закритої черепно-мозкової травми, які мають порушення сну. На базі комплексного дослідження визначено особливості структури нейропсихологічного синдрому та структури нічного сну у хворих з хронічною ішемією мозку та у хворих на розсіяний склероз, що мають порушення нічного сну та когнітивні розлади.

Ведуться в Інституті і роботи з функціональної нейрохірургії. Розроблено методи лікувально-діагностичних блокад шийних симпатичних вузлів, періартеріальних сплетінь, загальної, зовнішньої, внутрішньої, скроневої сонних артерій; удосконалено методику абляції шийних симпатичних вузлів з використанням ультразвукової навігації. Вперше проведено порівняльний аналіз медикаментозного та хірургічного втручання при тяжких формах невралгії трійчастого нерва і розроблено алгоритм хірургічного лікування хворих з цієї патологією.

Психіатрія

Найпріоритетнішим напрямом досліджень психіатричного та медико-психологічного сектора Інституту у теперішні складні часи стало вивчення психологічних і психопатологічних наслідків впливу війни та інших екстремальних подій на здоров'я населення.

У дослідженнях, виконаних в Інституті, встановлено механізми та умови формування постстресових психічних розладів у комбатантів та цивільних осіб, проаналізовано клінічну картину різних варіантів посттравматичних стресових розладів (ПТСР), виявлено особливості їх перебігу та прогнозу подальших наслідків. Розроблено новий спосіб комплексної психофармакотерапії із застосуванням краніоцеребральної гіпотермії у військовослужбовців та цивільних осіб з ПТСР, що пережили бойові дії. Розроблено модель медико-психологічної реабілітації хворих на постстресові психічні розлади з урахуванням рівня реагування людини на екстремальну подію.

Встановлено основні форми психічних порушень у внутрішньо переміщених осіб, визначено особливості їх клінічної картини, фактори ризику їх розвитку, провідні симптомокомплекси та чинники, які сприяють та заважають адаптації в ситуації, що змінилася. Розроблено комплексну трьохетапну терапію для внутрішньо переміщених осіб з психічними розладами, яка поєднує фармакотерапію (антидепресанти, анксиолітики, та, за необхідності, антипсихотики), психотерапію (когнітивно-поведінкову терапію, сімейну психотерапію) та психоосвіту [9]. Такий підхід сприяє редукції клінічної симптоматики психічних розладів, позитивізації уявлень хворих про ситуацію, світ, оточення, дозволяє визначити особистісні ресурси для подолання хвороби, виявити ресурси щодо зміни особистісного та сімейного функціонування задля профілактики психопатологічних порушень. Доведено ефективність запропонованої комплексної терапевтичної тактики: одужання чи виражене покращення — у 72,60 % випадків, покращення — у 24,67 % випадків, відсутність динаміки — у 2,73 % випадків.

Традиційно важливим напрямком діяльності психіатричного сектора Інституту є вивчення депресивних розладів. У цих дослідженнях було виявлено особливості клініко-психопатологічної структури депресивних розладів (депресивних епізодів, рекурентних депресивних розладів та дистимії), що впливають на їх тяжкість, динаміку і мають прогностичну значущість для діагностики та терапії цих станів, визначено роль психологічних чинників у формуванні, перебігу та виході депресивних розладів, встановлено їх біохімічні кореляти, виокремлено мішені для терапевтичного впливу, розроблено комплексну систему терапії з акцентом на психотерапевтичні втручання.

У комплексному дослідженні вивчено вплив соціодемографічних, середовищних, генеалогічних, генетичних чинників та чинників психічної травми на перебіг і особливості клінічної картини

рекурентних депресивних розладів, розроблено принципи терапевтичних заходів при рекурентних депресивних розладах [10]. Систему терапії розробляли з урахуванням встановленого комплексу соціально-середовищних, клініко-генеалогічних чинників, чинників стресостійкості та індивідуально-психологічних особливостей, аналізу генетичного поліморфізму CYP2D6*4 (rs3892097), CYP2C19*2 (rs4244285) та MDR1 (rs1045642). Диференційований характер терапії враховував особливості клінічних проявів депресивного розладу і особистісні особливості хворих. Визначено оптимальну тривалість терапії, наступність в процесі коригуючих заходів, необхідні психопрофілактичні рекомендації.

Однією з найактуальніших медико-соціальних проблем у світі сьогодні є вивчення впливу коронавірусної хвороби COVID-19 на різні аспекти здоров'я населення. На підставі комплексного дослідження особливостей патогенного впливу COVID-19 та стресорів пандемії SARS-CoV-2 на осіб із загальної популяції населення, пацієнтів з первинними психічними розладами та осіб без психічних порушень визначено структуру психогенних чинників пандемії, досліджено формування психопатологічних та патопсихологічних наслідків у пацієнтів з первинними психічними розладами після перенесеного COVID-19, зокрема, проявів тривожно-депресивного реагування, оцінено якість життя таких пацієнтів [11].

Психіатрами Інституту було вивчено особливості виникнення і перебігу резистентних до лікування форм біполярного та шизоафективного розладів, виявлено основні фармакорезистентні клінічні варіанти та типи неповної ремісії, прогностичні критерії фармакорезистентності при змішаних типах цих розладів, встановлено закономірності когнітивного функціонування таких хворих. В результаті проведених досліджень описано спектр особливостей преморбідного складу особистості у пацієнтів з резистентними до лікування біполярним та шизоафективним розладами і визначено найефективніші схеми їх психофармакотерапії.

Надзвичайно важливою сферою роботи психіатричного сектора Інституту є суїцидологічні дослідження. У дослідженнях з цих проблем встановлено вплив стресових чинників на формування суїцидальної поведінки при уніполярному депресивному та біполярному афективному розладі, визначено особливості впливу стресових чинників на перебіг постсуїцидального періоду, оцінено ризик скоєння суїцидальних спроб у майбутньому, що сприятиме своєчасному проведенню медикаментозного втручання та психопрофілактичної роботи для запобігання самогубствам при психічних розладах в умовах постійного стресового впливу оточення.

Серед найзначніших результатів медико-психологічних досліджень слід навести розробку експериментально-психологічних методик для досліджування та об'єктивізації характеристик швидкоплинних перцептивно-мнестичних процесів на усвідомлюваному та неусвідомлюваному рівнях. Було вперше

здійснено виокремлення, об'єктивізацію та концептуалізацію нових психологічних явищ: ефекту перцептивно-мнестичної фіксації субсенсорних вербальних стимулів та ефекту спрямованого позитивного впливу неусвідомлюваних стимулів на процеси утворення асоціативних реакцій. На цій основі було визначено методичні засади розробки принципово нових персоніфікованих психокорекційних програм з використанням ефектів спрямованого субсенсорного впливу. Створено систему критеріїв прогнозу ризику аутодеструктивної поведінки, розроблено комплекс експериментально-психологічних методик для оцінювання психокорекційного потенціалу субсенсорного впливу на систему асоціацій людини і для психофізіологічного оцінювання та прогнозування суїцидального ризику. Окрім цього, створено нову психодіагностичну методику «Семантичний диференціал щастя» [12].

Наркологія

У наркологічному секторі Інституту ведуться лонгітудинальні епідеміологічні дослідження станів залежності і на цій базі створюються прогностичні моделі; йде комплексне вивчення найбільш соціально значущих наркологічних розладів [13], зокрема алкогольної залежності, та розробка методів їх лікування та профілактики; виконуються фундаментальні експериментальні дослідження механізмів формування станів залежності.

Встановлено особливості когнітивних розладів у осіб з алкогольною залежністю в умовах соціального стресу; виявлено чинники психічної травматизації, клініко-психопатологічні, преморбідні та соціальні чинники формування особистості, способи психологічних реакцій у стресових ситуаціях осіб з алкогольною залежністю; розроблено психотерапевтичну методику і показано ефективність модуляції нейропластичності мозку в осіб з алкогольною залежністю під її впливом. Створено способи об'єктивної діагностики хронічної алкогольної інтоксикації та лікування станів алкогольної залежності з урахуванням когнітивних розладів. Розроблено комплексну методику лікування вживання алкоголю із шкідливими наслідками в умовах підвищеного стресорного навантаження, яка дає можливість істотно зменшити вживання алкоголю у відповідних умовах, зокрема під час бойових дій. Визначено методи обстеження, обсяг та алгоритм надання наркологічної допомоги особам із алкогольною залежністю в станах гострої алкогольної інтоксикації, вживання алкоголю зі шкідливими наслідками, в стані відміни алкоголю згідно з МКХ-10. Створено та адаптовано національні клінічні протоколи лікування осіб з алкогольною залежністю [1].

У масштабному епідеміологічному дослідженні на підставі аналізу даних про респондентів з різних регіонів (залежні від алкоголю особи, їхні родичі, випадково обрані представники загальної популяції, окрема фокус-група (студенти)) визначено вікові та гендерні особливості алкогольних уподобань,

стилю, типових передумов, обставин і наслідків алкоголізації, рівня депресії, якості життя, складу і поведінки найближчого оточення цих осіб. Надано детальну характеристику фізичної і психологічної шкоди алкоголізації для оточення питущої людини; описано особливості впливу алкоголізації дорослих на власних і чужих дітей та алкоголізації працівників на інших членів трудових колективів [14]. У результаті обробки унікального за обсягом первинного матеріалу визначено мішені для диференційованої сімейної терапії щодо зменшення «шкоди для інших» і розроблено комплексну програму для родичів питущих осіб і уражених залежністю від алкоголю родин, спрямовану на мінімізацію індивідуальних і сімейних шкідливих наслідків. Отримано нові дані щодо ролі вікових, гендерних, регіональних та соціальних обставин формування розладів психічного здоров'я у родичів осіб, хворих на алкогольну залежність.

На експериментальних моделях алкогольної залежності було вивчено лімбіко-кортикальні, медіаторно-гормональні, нейрогормональні та метаболічні механізми функціональних змін нейрональної пластичності. За умов алкоголізації та зоосоціального конфлікту встановлено загальні та специфічні особливості порушень робочої та просторової пам'яті та нейростероїдної регуляції в гіпокампі та мигдалеподібному комплексі [15]. Було обґрунтовано і розроблено підходи щодо корекції алкогольної залежності шляхом дозованих фізичних навантажень та інтраназального введення донатору оксиду азоту (NO) — нітропрусиду натрію.

Клініка Інституту

Клініка є науково-практичним структурним підрозділом Інституту, базою для проведення наукових досліджень, розробок, апробації та впровадження в практику нових методів профілактики, діагностики і лікування, надання висококваліфікованої спеціалізованої медичної допомоги хворим неврологічного, психіатричного, нейрохірургічного та наркологічного профілю, а також використовується для підготовки наукових кадрів вищої кваліфікації та підвищення професійного рівня лікарів, медичних психологів та молодших медичних працівників з медичною освітою.

Ліжковий фонд клініки становить 260 ліжок, в тому числі: неврологічні та нейрохірургічні підрозділи — на 150 ліжок (відділення судинної патології головного мозку та реабілітації на 50 ліжок; відділення аутоімунних та дегенеративних захворювань нервової системи на 50 ліжок; відділення функціональної нейрохірургії та пароксизмальних станів на 50 ліжок з відділенням анестезіології та інтенсивної терапії на 6 ліжок в його складі) та психіатричні підрозділи — на 110 ліжок (відділення клінічної соціальної та дитячої психіатрії на 60 ліжок; відділення пограничної психіатрії на 50 ліжок). До складу клініки також входить консультативно-поліклінічне відділення, яке розраховано на 250 відвідувань у день.

Упровадження досягнень Інституту в практику охорони здоров'я

Розробки, створені у межах науково-дослідних робіт Інституту, широко впроваджуються в практику охорони здоров'я. Серед найбільш значущих впроваджених розробок варто передусім зазначити такі: комплексна система лікувально-реабілітаційних заходів для хворих на постстресові психічні розлади комбатантів і цивільних осіб, що пережили бойові дії; психоосвітня програма для внутрішньо переміщених осіб, спрямована на формування обізнаності щодо симптомів-маркерів психічних розладів, можливостей запобігання їх формуванню та варіантів дій при загостренні психічного стану; алгоритми немедикаментозної реабілітації хворих з різними видами та підтипами інсультів; метод лікування пацієнтів у віддаленому періоді мінно-вибухової легкої закритої черепно-мозкової травми з порушенням нічного сну. Створені в Інституті прогностичні моделі широко застосовуються для оцінки ефективності заходів протидії поширенню розладів наркологічного профілю. Впроваджено розроблену за результатами участі у міжнародних наукових проєктах комплексну програму для родичів питущих осіб і уражених залежністю від алкоголю родин для мінімізації індивідуальних і сімейних шкідливих наслідків.

На постійній основі діють створені за участі Інституту реєстри пацієнтів міжнародного (нейром'язові патології), національного (мозкові інсульти, епілепсії) і регіонального (сімейні форми розсіяного склерозу) рівнів. Для вивчення когнітивних змін при неврологічних патологіях використовуються створені в Інституті оригінальні комп'ютеризовані набори нейрокогнітивних тестів та адаптації електронних версій міжнародних опитувальників, що істотно полегшило діяльність в умовах пандемії COVID-19 та воєнного стану. Впроваджено метод транскраніальної магнітної стимуляції для терапії хворих неврологічного профілю (нейрореабілітація після мозкового інсульту, розсіяний склероз), пацієнтів з фармакорезистентними формами депресивних розладів, лікування військовослужбовців з гострою реакцією на стрес.

Важливим аспектом впровадження результатів науково-дослідних робіт є участь співробітників Інституту в розробці та укладанні низки затверджених МОЗ України уніфікованих клінічних протоколів первинної, екстреної, вторинної (спеціалізованої) та третинної (високоспеціалізованої) медичної допомоги з ішемічного інсульту, геморагічного інсульту, розсіяного склерозу, епілепсій у дітей та дорослих, деменції, депресій, розладів адаптації, реакції на важкий стрес, посттравматичного стресового розладу та ін.

Медична допомога військовослужбовцям і цивільному населенню, постраждалим від війни

З 24 лютого 2022 р. ДУ «Інститут неврології, психіатрії та наркології НАМН України» бере активну участь у наданні висококваліфікованої медичної допомоги військовим та цивільному населенню,

що постраждали внаслідок бойових дій. У першій половині 2022 року Інститут працював в умовах постійних масованих обстрілів міста Харкова, значних порушень інфраструктури. Незважаючи на це, вдалося успішно організувати роботу науково-дослідних та клінічних підрозділів Інституту. З перших днів війни надавалася медична допомога військово-службовцям Збройних сил України та Національній гвардії України, було організовано тісний та плідний взаємозв'язок з медичними службами ЗСУ та МВС. Окрім цього, в якості допомоги медичній службі ЗСУ, в приміщенні Інституту почергово були розміщені два евакуаційних підрозділи медичних рот бригад, які воювали безпосередньо поблизу міста.

Тільки за 2022 рік проліковано близько 500 військовослужбовців. 2022 року в Інституті було запроваджено унікальний для регіону метод невролізу, нейрографії, нейропластики периферичних нервів після уламкових та кульових поранень. Після оперативного лікування надалі відбувається повторна госпіталізація у відділення судинної патології головного мозку для проведення реабілітаційних заходів та поновлення функції роботи кінцівок. У більшості випадків лікування досягнуто позитивного результату. Великий позитивний ефект має розроблений науковими співробітниками Інституту та впроваджений у клініці унікальний метод «Лікування пацієнтів у віддаленому періоді мінно-вибухової легкої закритої черепно-мозкової травми з порушенням нічного сну». Для лікування військовослужбовців з гострою реакцією на стрес успішно застосовується новітній метод транскраніальної магнітної стимуляції.

В Інституті на постійній основі проводяться наукові дослідження, на основі яких розробляються найбільш ефективні методи лікування та медико-психологічної реабілітації військових та цивільних осіб, постраждалих під час бойових дій. Зокрема, у межах цих досліджень було:

- розроблено новий спосіб комплексної психотерапевтичної реабілітації із застосуванням краніоцеребральної гіпотермії у комбатантів та цивільних осіб з посттравматичними стресовими розладами, що пережили бойові дії, а також розроблено модель медико-психологічної реабілітації хворих на пост-стресові психічні розлади з урахуванням рівня реагування людини на екстремальну подію.

- розроблено психосвітну програму для внутрішньо переміщених осіб (ВПО), що спрямована на формування обізнаності про симптоми-маркери психічних розладів, можливості щодо запобігання їх формуванню, варіанти дій в умовах загострення психічного стану; розроблено комплексну трьохетапну терапію для ВПО з психічними розладами, яка поєднує фармакотерапію, психотерапію та психосвітну;

- визначено критерії ускладненого перебігу віддаленого періоду мінно-вибухової закритої черепно-мозкової травми. Розроблено нейрореабілітаційні заходи з включенням медикаментозних та немедикаментозних схем лікування для хворих із на-

слідками такої травми і метод лікування пацієнтів у віддаленому періоді мінно-вибухової закритої черепно-мозкової травми з порушенням нічного сну.

Протягом 2022 року — першої половини 2023 року Інститутом було проведено понад 10 науково-практичних заходів, присвячених тематиці неврологічної, психіатричної, психологічної та наркологічної допомоги під час війни, у тому числі Науково-практична конференція з міжнародною участю «Війна і люди: як зберегти психічне здоров'я», Науково-практична конференція з міжнародною участю «Психічні і психологічні розлади під час війни: лікування та реабілітація», семінари та вебінари з питань лікування хворих, що перенесли бойову черепно-мозкову травму, пароксизмальних станів внаслідок травматизації, психічних розладів у дітей та підлітків під час війни, подолання стресу війни, майстер-клас «Діагностика та терапія ПТСР». Загалом у цих заходах взяли участь та підвищили кваліфікацію понад 23 тисячі фахівців охорони здоров'я.

Міжнародні зв'язки та міжнародна діяльність Інституту

Інститут провадить активну діяльність на міжнародному рівні, має довгострокові угоди про співробітництво та виконує спільні проєкти з іноземними профільними медичними науковими, освітніми та практичними установами з США, Великої Британії, Австрії, Швейцарії, Нової Зеландії, Узбекистану. Фахівці Інституту беруть участь у роботі великих міжнародних наукових консорціумів, зокрема, у Глобальному дослідницькому консорціуму GENANTO (Gender, Alcohol, and Harms to Others — Гендер, Алкоголь та Шкода для Інших) спільно з науковцями США та Данії.

На базі Інституту працює ГО «Асоціація неврологів, психіатрів та наркологів України», найстаріша та найбільша в Україні професійна асоціація у галузі неврології, психіатрії, наркології та споріднених наук, яка є колективним членом провідних світових та європейських профільних наукових асоціацій: Європейської академії неврології (ЕАН; European Academy of Neurology), Всесвітньої психіатричної асоціації (ВПА; World Psychiatric Association), Європейської психіатричної асоціації (ЕПА; European Psychiatric Association), Психіатричної асоціації Східної Європи та Балкан (ПАСЕБ; Psychiatric Association of East Europe and the Balkans) та Міжнародної асоціації дитячої та підліткової психіатрії та споріднених спеціальностей (МАДППСС; International Association for Child and Adolescent Psychiatry and Allied Professions).

Серед науковців Інституту — представник від України у Генеральній Асамблеї ВПА, офіційний представник від України у Раді національних психіатричних товариств та Генеральній Асамблеї ЕПА, член Робочої групи ЕПА з психічного здоров'я на робочому місці, офіційний представник від України у Раді ЕАН, голова Керівного комітету

Ініціативи Європейської організації з інсультів в Україні (European Stroke Organization — EAST) та члени цього комітету, представники від України у Міжнародній протиепілептичній лізі, куратор Українського підрозділу глобальної бази даних хворих на нейром'язову патологію, що підтримується організацією TREAT-NMD під егідою Європейського Союзу. Тринадцять співробітників Інституту є представниками від України в наукових секціях ЄАН. Співробітники Інституту є членами Міжнародного центру педіатричного розсіяного склерозу, Всесвітньої федерації нейрохірургічних товариств, Міжнародної асоціації ВТХ-А-терапії, Міжнародного товариства з рухових розладів.

Перспективи розвитку наукових досліджень Інституту

Основними стратегічними напрямками досліджень в галузі неврології, психіатрії та наркології є:

1. Всебічні дослідження неврологічних, психологічних, психопатологічних наслідків впливу війни та інших екстремальних подій на здоров'я населення, передусім військовослужбовців, цивільних осіб, що постраждали внаслідок бойових дій, внутрішньо переміщених осіб, зовнішньо переміщених осіб;

2. Розробка нових методів профілактики, діагностики та лікування найбільш поширених та соціально значущих психоневрологічних захворювань, а також методів реабілітації осіб, що страждають на ці захворювання;

3. Комплексне вивчення впливу перенесеної коронавірусної хвороби COVID-19 та пандемії SARS-CoV-2 загалом на осіб із неврологічними патологіями та розладами психічного здоров'я; розробка методів лікування і реабілітації для цих категорій пацієнтів;

4. Спрямування діяльності на розв'язання головних завдань охорони психоневрологічного здоров'я і забезпечення високоякісної спеціалізованої допомоги населенню країни; зменшення поширеності розладів психоневрологічного профілю і рівня пов'язаної з ними інвалідності;

5. Забезпечення доступності психоневрологічної та психосоціальної допомоги, що особливо стосується вразливих верств населення (учасників бойових дій, внутрішньо переміщених осіб, зовнішньо переміщених осіб тощо).

6. Подолання стигматизації та підвищення якості життя пацієнтів зі специфічними потребами (насамперед осіб з психічними та поведінковими розладами, а також осіб з серйозно обмеженими внаслідок нервових хвороб можливостями).

Серед найбільш перспективних окремих напрямів слід зазначити наступні:

За напрямом «Психосоціальна реабілітація учасників бойових дій та цивільних осіб, що постраждали внаслідок бойових дій»:

— розробка сучасних методів психосоціальної реабілітації учасників бойових дій, цивільних осіб, що постраждали внаслідок бойових дій, а також внутрішньо переміщених осіб;

— визначення найбільш ефективних організаційних моделей надання допомоги цим вразливим категоріям населення.

За напрямом «Неврологія»:

— створення національного реєстру мозкового інсульту, підготовка персоналу для інсультних блоків і розширення мережі таких блоків в Україні;

— подальша розробка оптимальних алгоритмів нейрореабілітаційних заходів для хворих, які перенесли мозковий інсульт;

— вивчення особливостей проявів та перебігу цереброваскулярної патології у хворих, які перенесли COVID-19, та розробка методів лікування і реабілітації таких пацієнтів;

— дослідження механізмів патогенезу та розробка сучасних методів ранньої діагностики та лікування розсіяного склерозу, бокового аміотрофічного склерозу, міастенії, хвороби Паркінсона, хвороби Вільсона — Коновалова; спінальної м'язової атрофії, м'язової дистрофії Дюшенна та ін.;

— підтримка наявних та створення спеціалізованих реєстрів хворих на епілепсію, розробка на базі них та здійснених генетичних та фармакоеконічних досліджень алгоритмів лікування цієї категорії пацієнтів, як дорослого, так і дитячого віку;

— участь у розробленні уніфікованих клінічних протоколів та стандартів надання допомоги хворим з неврологічними захворюваннями.

За напрямом «Психіатрія і розлади психічного здоров'я»:

— розробка нормативних документів в руслі реалізації Концепції розвитку охорони психічного здоров'я в Україні на період до 2030 року (схваленої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 27 грудня 2017 р. № 1018-р), а також виконання необхідних епідеміологічних досліджень, передбачених згаданою Концепцією;

— комплексне вивчення патогенного впливу коронавірусної хвороби COVID-19 та стресорів пандемії SARS-CoV-2 на осіб із розладами психічного здоров'я та загальну популяцію;

— розробка сучасних методів лікування хворих із невротами, депресивними розладами та коморбідною психопатологією;

— розробка методів прогнозування суїцидальної активності і попередження суїцидів;

— розробка програм раннього втручання в психоз;

— розробка оптимальних алгоритмів ресоціалізації хворих на шизофренію та інші психози, а також програм психосвіти та дестигматизації в межах біопсихосоціального підходу;

— участь у розробці уніфікованих клінічних протоколів та стандартів надання допомоги хворим з розладами психічного здоров'я.

За напрямом «Медична психологія»:

— вивчення клініко-психологічних та психофізіологічних характеристик осіб із розладами психічного здоров'я в умовах субсенсорної перцепції.

За напрямом «Алкоголізм та інші залежності від психоактивних речовин»:

— проведення епідеміологічних досліджень щодо поширення станів залежності різного походження, у тому числі вивчення патоморфозу розладів внаслідок вживання психоактивних речовин в умовах війни;

— розробка методів профілактики станів залежності різного походження з урахуванням результатів проведених епідеміологічних досліджень;

— розробка методів реабілітації хворих наркологічного профілю;

— участь у розробці уніфікованих клінічних протоколів та стандартів надання допомоги хворим з наркологічними розладами.

За напрямом «Персоніфіковане лікування хворих з психоневрологічними розладами»:

— розробка методів персоніфікованого лікування хворих психоневрологічного профілю на основі використання біомаркерів цих патологій.

За напрямом «Цифрові технології як засоби діагностики, лікування та реабілітації хворих з психоневрологічними розладами»:

— розробка методів діагностики, лікування та реабілітації хворих з психоневрологічними розладами на основі використання віртуальної реальності та інших комп'ютерних технологій.

За напрямом «Фундаментальні нейробіологічні дослідження»:

— дослідження нейробіологічних механізмів патогенезу захворювань нервової системи (дегенеративна патологія мозку, адиктивна поведінка, терапевтичні ефекти трансплантації);

— розробка методів доставки біологічно активних речовин і фармпрепаратів до головного мозку з використанням наночіпів (ліпосом).

Список літератури

1. Клінічні рекомендації з надання медичної допомоги пацієнтам з неврологічними, психічними та поведінковими розладами / ред.: Волошин П. В., Лінський І. В., Марута Н. О. [та ін.]. Харків : Строков Д. В., 2021. 376 с.

2. Нові можливості в лікуванні хворих з хронічною ішемією мозку / [Мищенко В. М., Забродіна Л. П., Мищенко Т. С., Бовт Ю. В.] // Міжнародний неврологічний журнал. 2021. Т. 17. № 5. С. 48—57. DOI: <https://doi.org/10.22141/2224-0713.17.5.2021.238522>.

3. Роль психоемоційних розладів в реабілітації постінсультних хворих / [Мищенко В. М., Здесенко І. В., Дмитрієва О. В., Мищенко В. К.] // Український вісник психоневрології. 2021. Т. 29, вип. 3 (108). С. 12—17. DOI: <https://doi.org/10.36927/2079-0325-V29-is3-2021-2>.

4. Neurological, cognitive and psychoemotional disorders profile in patients recovered from COVID-19 in Ukraine / [Mishchenko T. S., Kutikov D. O., Kiziurina Y. V., Rubanova O.] // European Journal of Neurology : Abstracts of the 8th Congress of the European Academy of Neurology. 2022. Vol. 29. Suppl. 1. P. 395. URL: https://www.ean.org/fileadmin/user_upload/ean/congress-2022/EAN2022AbstractBook.pdf.

5. Multiple sclerosis incidence and prevalence in Ukraine over the last two decades / Chernenko M. Ye., Voloshyna N. P.,

Pisotska O. V. [et al.] // European Journal of Neurology. 2020. Vol. 27. Suppl. 1. P. 205—206.

6. Порівняльний математичний аналіз за даними анамнезу не спадково обумовлених факторів ризику і антиризиків між хворими зі спорадичною і сімейною формами розсіяного склерозу / Негреба Т. В., Волошина Н. П., Кіржнер В. М. [та ін.] // Український вісник психоневрології. 2023. Т. 31, вип. 2 (115). С. 16—23. DOI: <https://doi.org/10.36927/2079-0325-V31-is2-2023-2>.

7. Фармакоеконімічні аспекти якості життя у хворих на епілепсію / Дубенко А. Є., Сазонов С. О., Кутіков Д. О. [та ін.] // Український неврологічний журнал. 2020. № 4. С. 11—20. DOI: <https://doi.org/10.30978/UNJ2020-4-11>.

8. Можливості оптимізації підходів до лікування резистентних епілепсій у дітей з використанням даних фармакогенетичного дослідження / [Танцура Л. М., Пилипець О. Ю., Танцура Є. О., Третьяков Д. В.] // Український вісник психоневрології. 2019. Т. 27, вип. 3 (100). С. 92—96. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Uvp_2019_27_3_20.

9. Марута Н. О. Комплексна програма психокорекції психічних порушень у внутрішню переміщення осіб / Н. О. Марута, Г. Ю. Каленська, Т. В. Панько // Український вісник психоневрології. 2020. Т. 28, вип. 2 (103). С. 30—36. DOI: <https://doi.org/10.36927/2079-0325-V28-is2-2020-6>.

10. Clinical, genealogical and pathopsychological risk markers of recurrent depression / Maruta N. O., Kolyadko S. P., Fedchenko V. Yu. [et al.] // Georgian Medical News. 2021. No. 6 (315). P. 113—118. PMID: 34365436.

11. Features of the structure of psychopathological consequences in COVID-19 / Maruta N. O., Fedchenko V. Y., Yavdak I. O. [et al.] // European Psychiatry. 2022. Vol. 65 (S1). P. S483—S484. DOI: [10.1192/j.eurpsy.2022.1229](https://doi.org/10.1192/j.eurpsy.2022.1229).

12. Особливості мотиваційної структури особистості як складника індивідуальної моделі психологічного здоров'я у хворих на депресивні розлади / [Шестопалова О. Ф., Марута О. С., Луцик В. Л., Бучок Ю. С.] // Український вісник психоневрології. 2023. Т. 31, вип. 2 (115). С. 79—83. DOI: <https://doi.org/10.36927/2079-0325-V31-is2-2023-11>.

13. Modern lifestyle risks associated with alcohol consumption and cigarette smoking in Ukraine / Linskiy I. V., Yi J., Korostiy V. I. [et al.] // J. Substance Use. 2022. Vol. 27. Issue 4. P. 440-445. DOI: [10.1080/14659891.2022.2054475](https://doi.org/10.1080/14659891.2022.2054475).

14. Вплив питущих на алкогольний статус представників їхнього мікросоціального оточення / Лінський І. В., Кузьминов В. Н., Мінко О. І. [та ін.] // Український вісник психоневрології. 2022. Т. 30, вип. 1(110). С. 5—15. DOI: <https://doi.org/10.36927/2079-0325-V30-is1-2022-1>.

15. Реалізація тривожності і агресивності у шурів з алкогольною залежністю в умовах зоосоціального конфлікту / Веселовська О. В., Шляхова А. В., Левічева Н. О. [та ін.] // Фізіологічний журнал. 2022. Т. 68. № 4. С. 66—76. URL: https://fz.kiev.ua/journals/2022_V.68/4/fz4-66-76.pdf.

References

1. *Klinichni rekomendatsii z nadannia medychnoi dopomohy patsiientam z nevrolohichnyimi, psykhhichnyimi ta povedinkovymi rozladamy* / red.: Voloshyn P. V., Linskiy I. V., Maruta N. O. ta in. Kharkiv : Strokov D. V., 2021. 376 s. (In Ukrainian).

2. Mishchenko V. M., Zabrodina L. P., Mishchenko T. S., Bovt Yu. V. Novi mozhlyvosti v likuvanni khvorykh z khronichnoiu ishemiiu mozku. *Mizhnarodnyi nevrolohichnyi zhurnal*. 2021. T. 17. No. 5. S. 48—57. DOI: <https://doi.org/10.22141/2224-0713.17.5.2021.238522>. (In Ukrainian).

3. Mishchenko V. M., Zdesenko I. V., Dmytriieva O. V., Mishchenko V. K. Rol psykhoebotsiinykh rozladiv v rehabilitatsii post-insultnykh khvorykh. *Ukrainskyi visnyk psikhonevrolohii*. 2021. T. 29, vyp. 3 (108). S. 12—17. DOI: <https://doi.org/10.36927/2079-0325-V29-is3-2021-2>. (In Ukrainian).

4. Mishchenko T. S., Kutikov D. O., Kiziurina Y. V., Rubanova O. Neurological, cognitive and psychoemotional disorders profile in patients recovered from COVID-19 in Ukraine. *European Journal of Neurology*. Abstracts of the 8th Congress of the European Academy of Neurology. 2022. Vol. 29. Suppl. 1. P. 395. URL: https://www.ean.org/fileadmin/user_upload/ean/congress-2022/EAN2022AbstractBook.pdf.

5. Chernenko M. Ye., Voloshyna N. P., Pisotska O. V., Nikishkova I. M., Kutikov O. Ye., Kutikov D. O. Multiple sclerosis incidence and prevalence in Ukraine over the last two decades. In: *European Journal of Neurology*. 2020. Vol. 27. Suppl. 1. P. 205-206.

6. Nehreba T. V., Voloshyna N. P., Kirzhner V. M. ta in. Porivnialnyi matematychnyi analiz za danymi anamnezu ne spadkovo obumovlenykh faktoriv ryzyku i antyryzyku mizh khvorymy zi sporadychnoiu i simeinoiu formamy rozsiianoho sklerozy. *Ukrainskyi visnyk psikhonevrolohii*. 2023. T. 31, vyp. 2 (115). S. 16—23. DOI: <https://doi.org/10.36927/2079-0325-V31-is2-2023-2>. (In Ukrainian).

7. Dubenko A. Ie., Sazonov S. O., Kutikov D. O., ta in. Farmakoeconomichni aspekty yakosti zhyttia u khvorykh na epilepsiiu. *Ukrainskyi nevrolohichnyi zhurnal*. 2020. No. 4. S. 11—20. <https://doi.org/10.30978/UNJ2020-4-11>. (In Ukrainian).

8. Tantsura L. M., Pylypets O. Iu., Tantsura Ye. O., Tretiakov D. V. Mozhlivosti optymizatsii pidkhodiv do likuvannia rezystentnykh epilepsii u ditei z vykorystanniam danykh farmakohenetychnoho doslidzhennia. *Ukrainskyi visnyk psikhonevrolohii*. 2019. T. 27, vyp. 3 (100). S. 92—96. http://nbuv.gov.ua/UJRN/Uvp_2019_27_3_20. (In Ukrainian).

9. Maruta N. O., Kalenska H. Iu., Panko T. V. Kompleksna prohrama psikhokorektsii psikhichnykh porushen u vnutrishno peremishchenykh osib. *Ukrainskyi visnyk psikhonevrolohii*. 2020. T. 28, vyp. 2 (103). S. 30—36. DOI: <https://doi.org/10.36927/2079-0325-V28-is2-2020-6>. (In Ukrainian).

10. Maruta N, Kolyadko S, Fedchenko V, Yavdak I, Linska K. Clinical, genealogical and pathopsychological risk markers of recurrent depression. *Georgian Med News*. 2021 Jun;(315):113-118. PMID: 34365436.

11. Maruta, N., Fedchenko, V., Yavdak, I., Tkachenko, O., & Zavorotnyy, V. (2022). Features of the structure of psychopathological consequences in COVID-19. *European Psychiatry*, 65(S1), S483-S484. doi: 10.1192/j.eurpsy.2022.1229

12. Shestopalova O. F., Maruta O. S., Lutsyk V. L., Buchok Yu. S. Osoblyvosti motyvatsiinoi struktury osobystosti yak skladnyka individualnoi modeli psikhoholichnoho zdorov'ia u khvorykh

na depresyvni rozlady. *Ukrainskyi visnyk psikhonevrolohii*. 2023. T. 31, vyp. 2 (115). S. 79—83. DOI: <https://doi.org/10.36927/2079-0325-V31-is2-2023-11>. (In Ukrainian).

13. Linskiy IV, Yi J, Korostiy VI, Grinevich EG, Lin Z. Modern lifestyle risks associated with alcohol consumption and cigarette smoking in Ukraine. *J Subst Use*. 2022;27(4):440-445. doi: 10.1080/14659891.2022.2054475. Epub 2022 Mar 24. PMID: 35836495; PMCID: PMC9275117.

14. Linskiy I. V., Kuzminov V. N., Minko O. I., ..., Herasyov D. O. Vplyv pytushchykh na alkoholnyi status predstavnykiv yikhnoho mikrosotsialnoho ototchennia. *Ukrainskyi visnyk psikhonevrolohii*. 2022. T. 30, vyp. 1 (110). S. 5—15. DOI: <https://doi.org/10.36927/2079-0325-V30-is1-2022-1>. (In Ukrainian).

15. Veselovska O. V., Shliakhova A. V., Levicheva N. O., Bevziuk D. O., Berchenko O. H., Prikhodko O. O. Realizatsiia tryvozhnosti i ahresyvnosti u shchuriv z alkoholnoiu zalezhnistiu v umovakh zoosotsialnoho konfliktu. *Fiziologichnyi Zhurnal [Physiological Journal]*. 2022. T. 68. No. 4. S. 66—76. https://fz.kiev.ua/journals/2022_V.68/4/fz4-66-76.pdf. (In Ukrainian).

Надійшла до редакції 5.07.2023

Відомості про авторів:

ЛІНСЬКИЙ Ігор Володимирович, доктор медичних наук, професор, член-кореспондент Національної академії медичних наук України; директор*; e-mail: i_linskiy@yahoo.com

МАРУТА Наталія Олександрівна, доктор медичних наук, професор; заступник директора з науково-дослідної роботи*; e-mail: mscience@ukr.net

КУТИКОВ Олександр Євгенович, кандидат біологічних наук, старший науковий співробітник; учений секретар*; e-mail: akutikov@ukr.net

* — Державної установи «Інститут неврології, психіатрії та наркології Національної академії медичних наук України», м. Харків, Україна

Information about the authors:

LINSKIY Igor V., Doctor of Medical Sciences, Professor, Corresponding Member of the National Academy of Medical Sciences of Ukraine; Director**; e-mail: i_linskiy@yahoo.com

MARUTA Nataliya O., Doctor of Medical Sciences, Professor; Deputy Director on Scientific Work**; e-mail: mscience@ukr.net

KUTIKOV Oleksandr Ye., MSc, PhD in Biological Sciences, Associate Professor; Academic Secretary**; e-mail: akutikov@ukr.net

** — of the "Institute of Neurology, Psychiatry and Narcology of the National Academy of Medical Science of Ukraine" State Institution, Kharkiv, Ukraine